

19. Кисілевська О. Дещо про нашу Гуцульщину // Жіноча доля. – 1937. – 15 квітня - 1 травня. – Ч. 8-9. – С. 15-16.
20. Маланчук В. Розвиток етнографічної думки в Галичині кінця XIX – початку XX ст. - К., 1977.
21. Мороз М. Професор В. Шухевич. Гуцульщина // Записки НТШ. Праці секції етнографії та фольклористики. – Львів, 1992. – Т. ССХХІІІ. – С. 276-282.
22. Онищук А. Останки первісної культури у гуцулів (записано в Зелениці, Надвірнянського повіту). Відбитка з Етнологічних Матеріалів. Т. XV. – Львів, 1912. – 21 с.
23. Подлуський Ю. Гуцульщина. – Перемишль, 1938. – 7 с.
24. Полек В., Арсенич П. Мелітон Бучинський: голос правди і громадянськості // Українство: національно-духовні виміри. Збірник наукових праць і матеріалів. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 354-366.
25. Попов Н. Русское население по восточному склону Карпат (Гуцулы - Бойки - Лемки). – М., 1867. – 32 с.
26. Шкрібляк П. Відродження доброї традиції // Гуцульський календар на 1996 рік. – С. 15-16.
27. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 1 // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1899. – Т. II. – 146 с.
28. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 2 // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1901. – Т. IV. – 320 с.

А н н о т а ц и я

Анализируются этнографические исследования конца XIX – первой половины XX ст. о хозяйстве гуцулов. Особое внимание уделено изучению основного занятия гуцулов – животноводства.

Надія Левкович

“ЗНАЮЧИ” (“НЕПРОСТИ”) ЛЮДИ В ДЕМОНОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕННЯХ БОЙКІВ

Серед різноманітної палітри демонічного світу бойків особливе місце займають так звані “непрости – люди, наділені народною демонологічною традицією надприродною силою. Це реальні люди, які володіють особливою здатністю щодо виконання окремих функцій та дій. Назви “непростий”, “знаючий мають досить чітку та зрозумілу етимологію: такі люди своїми знаннями та вміннями вирізнялися з-поміж оточення, тобто були непростими для інших. В даній статті спробуємо охарактеризувати тих “знаючих, які безпосередньо впливали на життя та здоров’я людей, – знахарів, ворожбитів, чарівників, баїльників.

Сьогодні простежується певне розмивання функцій та характеристик знахарів, ворожбитів, чарівників та часткове злиття їх з іншими демонологічними персонажами, наприклад, з відьмою. Та все ж різниця між ними, як свідчать дані сучасних польових досліджень, досі є помітною. Тому цікаво з’ясувати, чим зумовлене стійке побутування вірувань в непростих серед мешканців Бойківщини навіть в сучасну пору. Вирішити це питання можна за допомогою аналізу, насамперед, сучасних польових записів з царини народної демонології бойків.

Чимало дослідників меншою чи більшою мірою торкалися даної проблематики, чи, принаймні, певних її аспектів. Аналізу етнографічної діяльності ряду збирачів і вчених, які займалися дослідженням Бойківщини, присвячена монографія Р. Кирчіва [38]. Тому при

написанні статті була використана етнографічна література XIX – XX століть [37, с. 33–60; 33; 31; 45, с. 88–90; 32; 55; 58; 54], а також сучасного XXI століття [52; 51; 34]. Проте, окремого ґрунтовного монографічного дослідження з даної ділянки народної культури і досі немає, тому проблема залишається актуальною. А саме в гірській місцевості, як вдало помітив ще в другій половині XIX століття І.Шараневич, заховані найдавніші риси слов'янського світу [53, с. 114].

Як вже було зазначено, основним джерелом для висвітлення даного питання є етнографічні матеріали, зібрані автором з теренів Бойківщини протягом 2003 – 2007 рр., а також фактологічні дані, поміщені в працях наших попередників. Введення в науковий обіг досить значної кількості колоритного польового матеріалу з царини народної демонології бойків щонайменше привнесе в публікацію елемент новизни. Сподіваємось, що цей матеріал знадобиться науковцям, які досліджують традиційні світоглядні уявлення українців і карпатських горян зокрема. Головна мета публікації – на основі аналізу та інтерпретації сучасних відомостей про людей, які “щось знають” виділити їх основні функції, властивості, засоби ритуально-магічних дій, і, таким чином, дати відповідь на питання про причини “живучості” уявлень про знаючих. Вирішення цих питань певною мірою допоможе зрозуміти та реконструювати первісний світогляд наших предків-язичників.

Деякі дослідники, по-суті, не бачать жодної різниці між чарівниками, знахарями та відьмами [49, с. 27], інші ж – чітко виділяють їхні відмінності [43, с. 122]. Інколи навіть знахарів [52, с. 147] та чарівників [57, с. 196] поділяють ще на певні підгрупи. Є.Анічков у своїй праці “Язычество и древняя Русь” пише про два види волхвів: нижчих і вищих [31, с. 278]. До нижчого виду він відносить кудесників, які у складному випадку звертаються за допомогою до більш знаючого волхва. Іван Огієнко вважав, що в давнину поняття “волхв і “кудесник були рівнозначні, а пізніше від них виокремилися ворожбит, знахар, відун, відьмак, чарівник та інші [41, с. 178]. На основі такої “класифікації” можна зробити висновок, що ще з прадавніх часів серед “знаючих виділялися спеціалісти вузького профілю, кожен з яких займався своєю справою за допомогою лише йому притаманного арсеналу різноманітних магічних засобів. Такі властивості “непростих людей сприяють утвердженню їх авторитету та поширенню opinii про всемогутність серед простого гірського населення. До того ж, згідно зі слов'янськими світоглядними уявленнями, людина у “світі живих є лише гостем; “своєю” вона ставала тільки на “тому світі” [44, с. 11]. Саме тому на Бойківщині повинен був існувати інститут посередників, які регулювали стосунки між живими і душами померлих.

Сучасні польові матеріали засвідчують, наскільки постать знахарки переплелася з образом відьми-чарівниці, і, таким чином, ввбрала в себе багато нечистих, демонічних елементів. Хоча ще в дохристиянські часи чарівниця не була такою нечистою, як її сьогодні уявляють бойки. Дуже часто до неї зверталися за допомогою при якомусь нещастю [57, с. 193]. На даному етапі термін чарівниця респонденти вживають, коли розповідають про відьму-босурканю – жінку, що відбирала в корів молоко.

Незважаючи на те, що в народній уяві ці образи є тісно переплетеними, все ж таки різниця між ними – очевидна. Згідно з поширеним повір'ям, відьма – завжди шкідлива, натомість знахарка може бути дуже помічною для людини. Навіть більше, вона завжди знешкоджує негативні дії відьми [56, с. 134]. Певні паралелі можна провести хіба що між знахаркою та родимою відьмою, оскільки остання могла як нашкодити, так і допомогти. Міцній усталеності авторитету знахарів і знахарок сприяє справжнє знання ними таких властивостей трав, зілля, які й до сьогодні невідомі сучасній науці.

Існувала й окрема – вища – категорія знахаря-баїльника, який у своїй діяльності поєднував знання цілющих властивостей рослин та знання обрядових вербальних текстів (замовлянь тощо). Ця категорія є найпоширенішою та найпопулярнішою серед горян, оскільки, на думку бойків, баяли від усього: укусу гадина, хвороби, рожі, “злого ока” [36, с. 305]. Отже, поняття “баїльник є певною мірою універсальним, тому що поєднує в собі і знахаря, і ворожбита, і чарівника. Проте, як ілюструють етнографічні джерела, між ними є певна різниця. У бойківських говірках відома лексема байла у значенні віщунка, ворожка [42, с. 41]. Н.Хобзей припускає, що це слово – результат контамінації іменників байла та бала [51, 35] (останнє слово у значенні ворожбит зафіксував Ю. Кміт [39, с. 11]). Основною функцією баїльника є лікування різними традиційними немедичними засобами, переважно замовлянням. Натомість, основне призначення ворожки, ворожілі, ворожбита – за допомогою різноманітних ознак чи прикмет відгадувати минуле та передбачати майбутнє. Крім того, як свідчать вже сучасні польові матеріали, ворожка вмієвилікувати від укусу гадина; вона обов’язково пов’язана з нечистою силою (як наслідок впливу християнства). В карпатському ареалі на позначення ворожбитів існують навіть локальні назви, наприклад, у бойків – ворожка, яка гадає за допомогою карт, називається картянкою [42, с. 324]. В сьогоденному прагматичному суспільстві гадання, ворожіння за допомогою карт набуло справжнього комерційного розмаху; займаються цією справою переважно цигани (з огляду на мандрівний спосіб життя вони будили інтерес серед осілого населення). Тому справедливо вважали, що у цигана три душі: одна у руці, друга у нозі, третя поперед его біжить [47, с. 23].

Знову ж таки, дещо відмінним є поняття чарівника, чарівниці. Етнографічні матеріали ХІХ – поч. ХХ ст., а також сучасні польові джерела засвідчують, що це – люди, які за допомогою магічних дій можуть завдати шкоди іншій людині. Згідно з народними традиційними уявленнями бойків, чарівниця має два духи [42, с. 240], тому вона поряд з відьмою-босурканею та упирем належить до ряду так званих дводушників. Саме тому в бойківських народних прислів’ях та приказках лексема чарівниця вживається зі значенням босурканя: “Коли місяць в серп (молодий місяць. – Н. Л.), то чарівниці їдуть на границі”; “Сонце світить, дощ іде – чарівниці масло роблять” [35, с. 197].

Згідно з традиційними бойківськими уявленнями, знаючою людиною можна було народитися (“то якісь такі родовиті були, що помагали [10]), отримати це знання у спадок (“таємницю баяння можна переказати іншому лише на Святий Вечір [36, с. 303]), а також навчитися цьому, докладаючи певних зусиль (“їй треба в році постити всі середи і п’ятниці) [2].

Однією з основних особливостей знаючих є здатність стати невидимими. Дана особливість певною мірою наближує їх до світу покійних духів, оскільки категорія невидимого є однією з характеристик світу мертвих. Цікавою є інформація з теренів Бойківщини щодо магічного засобу, за допомогою якого непрості ставали невидимими: “кота чорного здохлого варят та кістку з того kota берут і дивляться в зирькало – тота кістка може зробити зла, аби ти невидимий був [25]. Тут можна помітити певні паралелі з відьмою-чарівницею, оскільки загальнопоширеним є повір’я, згідно з яким даному демонологічному персонажу в його магічних злодіяннях допомагає чорний кіт.

Ще однією характерною рисою знахарів, ворожбитів є їх зв’язок з вужем, змією. Згідно зі світоглядними віруваннями та уявленнями, вуж, змія – хтонічні мешканці підземного царства, а, отже, певним чином пов’язані з померлими предками, що перебувають у потойбічному світі, який знаходиться саме під землею. Дуже цікавим є походження такого непростого: “йде за готар (межу села. – Н. Л.) і там мусять через його

обнажене тіло перелізти всі гади, котрих він буде мати під своєю рукою [46, с. 42]. Деякі дослідники зараховують їх до ряду дводушників, вважаючи, що саме друга нечиста душа гадам розказує [48, с. 92]. Бойки вважають: “той, що гадам розказує, вміє лікувати від укусів змії [34, с. 15], а також керувати ними (“був еден чоловік, що вмів шось до гадів. Він ся посварив з сусідом, то так зробив, що в сусіда ті гади були всюди: і по підлозі, і в ліжку, і в кишнях, і в хлібі. Тоти гади були всюди: і помежи дітей, але вони нікого не кусали. То потім той сусід мусів того діда перепросити) [15]. Варто зауважити, що наслати гадів він міг лише з метою помсти, або ж коли хотів похизуватися своїм незвичайним вмінням перед простими людьми, щоб таким чином підняти свій авторитет. Своє “мистецтво” гадяр повинен передати комусь з близьких, бо “як не передасть другому, то у труну прилізут [гади] [5]. Та й смерть такого знаючого дещо відрізнялася від смерті звичайної людини: “як умер, то на ослоні під ним три гади сиділи; то не треба їх бити, а з ним похоронити [14]. Звичайно, що під впливом пізніших факторів роль та значення “тих, що гадам розказують, змінилися та спростилися. Однак, навіть в сучасному суспільстві у випадку, коли людину вкусить змія, обов’язково до них звертаються, тому що переконані – однієї медичної допомоги буде замало.

Найпоширенішою функцією непростих є зняття вроків. Уявлення про лихе око – досить складний та цілісний комплекс народних вірувань, притаманний не тільки слов’янській культурній традиції. Інформатори з Бойківщини констатують: “коли піп іде з переносом у церкві, то не мож дивити на нього, бо очи будут нечисті – можут тя нараз вречи [1]; мама відлучає від грудей, [потім знову прилучає] а потім дитина буде вркати [13]. Здатністю вркати (зашкодити поглядом. – Н. Л.) – особливо нехрещену дитину, володіла нечиста жінка: “споганити може жона дітину, коли “на ній є” [50, с. 485]. Дане повір’я не є безпідставним, оскільки, за давніми уявленнями, такий стан у жінки – це ознака демонічних сил, які отримали владу над її тілом [32, с. 139]. Як вважають українські горяни, похвала приваблює до хваленого предмету, дитини, людини, злих, шкідливих демонів, тому ще й сьогодні, щоб не вректи, вживають спрощену форму нівроку-нівроченьки замість не уроком – не уроченьки. З огляду на різноманітність та колоритність польового матеріалу, що фіксує способи зняття вроків, вважаємо доцільним детально перелічити їх:

“... Як дитину вректи, то черевиком дитини набирали воду і вмивали ї [23];

“... Баяли. З гроба берут глину: з 9 чи 12 гробів. А клали на гріб камінь зварявний і часник: “Я від тебе задар не беру, а тобі плачу”. І ши з-під чотирьох кутів церкви глини брати, розмити у воді, процідити і три рази прожерти (прокусати. – Н. Л.) – від того, що найде шось на людину, вроки. Ту воду і глину вилити під сирое дерево [28];

“... Воду святят на бабиниць (18 січня. – Н. Л.). Тов водов, часником і ножом змивалам вікна, шиби і замок на двирьох. Потім то злити в посуду і молитися. Дати людині пити три рази, змити голову, груди, руки, ноги навідлів, плонути три рази у ту воду і вилити на сирое дерево. Як сирое дерево росте здоровое, так ’би й людина була здорова [4];

“... На Святий Вечір треба вкусити зубиць часнику і сховати – то б’де від уроків [16];

“... На Святий Вечір рано треба перенести в лівому черевіку води, то та вода помічна від вроків [21];

“... Як камінці веселичка (веселка. – Н. Л.) згубила, і на ті камінці воду проливають, то помічне на уроки [10];

“... На вроки: свяченув водов помити вікна, на двирьох заціпки [20]. Бойківський знахар для отримання помічної води набирив її в порубіжному локусі – місці, де сходилися три потоки. Ця вода “згашувалася” через полум’я [52, с. 212]. Інформатори уточнюють, що

процедура отримання такої води є досить небезпечною, тому що "...то щось не дає [набрати води], фляшку відриває від рук [21]. Але, згідно з традиційними уявленнями, вроки непростий може лише передати, а не повністю зняти, що й підтверджують польові матеріали з території Бойківщини: "вроки приносять дітям; як змивають дітину, то ту воду поливають на вікна сусідам [9], тобто лише передають їх.

Крім зняття вроків знахарі, ворожбити, баїльники могли вилікувати різноманітні хвороби: "мене голова дуже боліла. А він (ворожбит. – Н. Л.) розтопив масло, вер (кинув. – Н. Л.) спирту – то закипіло. Голову ми зачипив і на тім'я лляв. Пальцем круг тім'я робив і казав, а я то вчула і запам'ятала:

*Я тебе прошу, я тебе не грожу,
Я тебе відсилаю, де вітри не додувають.
Де пили не дорізують і сокири не дорубують.
Тьфу на тя, щезни, і в болоті пропади [29].*

Згідно з традиційними віруваннями бойків, лише знаючі люди могли вигнати так звану чорну хворобу: "мій тато давав ради. Прив'язував 'го (хворого. – Н. Л.) ланцюгом до стола, бо 'го кривило: змивав буряньом (зіллям. – Н. Л.) того чоловіка. Як лиш тато того чоловіка змив долі плечом (по плечах. – Н. Л.), а тото дівчак (впав з того плеча. – Н. Л.) горі рікою ге коли п'ятим роком дівочка пищала. Я зачала ревати. То потім тота дівочка, як ім лігала спати, все коло мене лігала. І тато ізмивав ня, як того чоловіка. То тато мій робив просто в ріці [17]. Варто зауважити, що невід'ємними елементами при вигнанні демонічних хвороб є рослини (трави, зілля) як лікувальні посередники. Тому й способів магічного використання зілля є досить багато: хворого обкурюють ним для вилучення демонічного буття, дають споживати, щоб налякати демонів хвороб. Власне найбільшим та найдієвішим способом є змивання-вигнання нечистого духа. Сприятливими днями для збирання зілля, а також для ворожіння взагалі бойки вважають русальну п'ятницю, Івана Купала. Звернення знахарів до магії саме в межові свята було не випадковим, оскільки літнє сонцестояння (наприклад, Івана Купала) в уявленнях наших предків було часом активного "спілкування" живих з мертвими [40, с. 118]. Крім рослин, одним з магічних засобів ворожіння, чарування був мотузок з повішеника ("ворожбити крали тот мотузок: як ся корова копає, як дойит, то тим мотузком обв'язати її, і не буде копати [3]; же тим мотузком обчирали (обійшли. – Н. Л.) хлопців довкола, 'би ся віддала за нього [9]; "тим мотузком обійти три рази, як щось хочеш продати: 'би 'го так тягло, як того повішеника [26]; "тот мотузок з повішеника тримала в коробці з сірником. Ми вкрали, а вона каже: "Боже, воліли, 'би ми всі корови повиздихувати в стайні" [12]). В даному випадку можна провести певну паралель з діями відьми-босуркані, оскільки одним з магічних засобів відбирання нею молока був саме мотузок з повішеника: "она з того мотуза з повішеника дойила молоко [7]. Тому бойки вважали, що той, хто володів таким мотузком, помираючи, довго мучився [8] (аналогія зі смертю відьми). Водночас, існує чітке усвідомлення мешканцями Бойківщини різниці між відьмою та знаючими людьми: "були такі, що баяли, і знали, коли ся в селі родит босюркун [22]; "колись такі були жінки, що робили людям зло – босуркані. Старі люде тото знали, як тото відмовляти і що робити [19].

До арсеналу традиційних магічних засобів знаючих належали також: вода, якою мили померлого ("все крапа з мертвого води – вона усьо ворожила [28]); різноманітні речі, які мали певне відношення до покійника ("з мертвого полотна тов нитков обв'язали мале дівча, аби до неї хіба мертві хлопці хотіли ся женити [27]; "єнна ворожіля йшла брати ґрунту з гробу [25]; "був у нас в селі еден чоловік, шо вічно спав, бо хтось поставив з його сорочки,

як він був дитинов, кусок у домовину мертвому [11]); “май (як хтось узьме той май з-під хати, то на ворожки – то ся злили дуже [24]; “листя з маю збирали і малу дітину в тому купали, і казали, що той май перше волосся в дітини витігає [11]; “то в маї добре діти купати, котрі злі малими – не хочут спати [27]; “казали, що Йвановим майом ворожили: треба пролупити ним яйце, помішати тим хвостиком в яйци і дати телиці то яйце – то вже ніхто не відбере молоко [12]).

Проте, знаючі могли не лише вилікувати, а й наслати хворобу. Тому, згідно з демонічними уявленнями бойків, існував чіткий поділ знахарів на тих, що “можуть поробити”, і тих, які “можуть відробити”: “Коли захворіла, то звернулась до знахаря. То її чарівниця вrekла – в животі завелись черваки [32, с. 245]. Аналогічну інформацію вдалося зафіксувати у селі Грабовець на Сколівщині: “Як якась ворожіля погостила ’го горівков, то прийшов домі і почав блювати чимось червоним. Звернулися до ворожки, а та ’му нарадила напитися росолу з кадовбу із зеленої капусти – то почав блювати ящірками і ’му легше стало [6]. Вважаємо, що такий поділ відбувся порівняно пізно (вже в часи християнства), оскільки численні розповіді інформаторів ілюструють нам переважно позитивні – спрямовані на те, щоб допомогти людям, дії непростих: зняття вроків, лікування хвороб, вигнання нечистого духа з хати [18], знешкодження негативного впливу так званих дводушників – босуркань, опирів [25].

В сучасному ХХІ столітті роль та функції знаючих (в даному випадку – знахарів, ворожбитів, баїльників, чарівників) під впливом різних факторів спрощуються, розмиваються. Разом з тим, вони користуються великою популярністю та повагою, оскільки їх магічна діяльність була спрямована на покращення життя та здоров’я простих людей, відвернення та знешкодження демонічних сил зла. З утвердженням християнства непрості починають сприйматися як нечисті та гріховні люди, які мають певний зв’язок з чортом (свідченням цього є проведення певних паралелей між ними та діяльністю відьми-босуркані). Водночас, існує чітке усвідомлення мешканцями Бойківщини різниці між відьмою та знаючими людьми, що й підтверджується сучасними польовими матеріалами. Офіційна медицина ще й досі безсила перед лікуванням певних хвороб, тому не дивно, що уявлення про непростих досі “живуть” у сучасному світогляді українських горян, зокрема бойків.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Записано 18.08.2007 р. в с. Новоселиця Міжгірського р-ну Закарпатської області від Марії Михайлівни Болехан, 1929 р. народж.
2. Зап. 17.07.2007 р. в с. Вовче Турківського р-ну Львівської області від Степана Олексійовича Бурич, 1932 р. народж.
3. Зап. 11.09.2007 р. в с. Синечів Долинського р-ну Івано-Франківської області від Марії Марківни Василів, 1926 р. народж.
4. Зап. 22.08.2007 р. в с. Присліп Міжгірського р-ну від Гафії Миколаївни Головка, 1929 р. народж.
5. Зап. 10.09.2007 р. в с. Синечів Долинського р-ну від Марії Олексіївни Грицан, 1942 р. народж.
6. Зап. 28.02.2004 р. в с. Грабовець Сколівського р-ну Львівської області від Марії Іванівни Дасів, 1934 р. народж.
7. Зап. 23.08.2007 р. в с. Новоселиця від Ганни Федорівни Завадяк, 1954 р. народж.
8. Зап. 17.08.2007 р. в с. Новоселиця від Ганни Яківни Качайло, 1937 р. народж.
9. Зап. 11.09.2007 р. в с. Синечів від Олени Василівни Кітраль, 1930 р. народж.

10. Зап. 19.07.2007 р. в с. Присліп Турківського р-ну від Анастасії Степанівни Когут, 1949 р. народж.
11. Зап. 23.07.2007 р. в с. Комарники Турківського р-ну від Євгенії Йосипівни Комарницької, 1919 р. народж.
12. Зап. 13.09.2007 р. в с. Синечів від Анни Олексіївни Король, 1944 р. народж.
13. Зап. 22.07.2005 р. в с. Бусовисько Старосамбірського р-ну Львівської області від Люби Прокопівни Кузьмич, 1945 р. народж.
14. Зап. 20.08.2007 р. в с. Новоселиця від Анни Федорівни Масляник, 1927 р. народж.
15. Зап. 23.08.2007 р. в с. Новоселиця від Марії Дмитрівни Млавець, 1932 р. народж.
16. Зап. 17.07.2007 р. в с. Вовче від Єви Василівни Музики, 1929 р. народж.
17. Зап. 20.08.2007 р. в с. Новоселиця від Анни Іванівни Пиринець, 1921 р. народж.
18. Зап. 16.07.2007 р. в с. Вовче від Ганни Луківни Розлуцької, 1931 р. народж.
19. Зап. 18.07.2007 р. в с. Вовче від Олесі Федорівни Роман, 1937 р. народж.
20. Зап. 19.07.2007 р. в с. Присліп Турківського р-ну від Софії Іллівни Семкович, 1931 р. народж.
21. Зап. 17.07.2007 р. в с. Вовче від Анастасії Іванівни Сенів, 1927 р. народж.
22. Зап. 17.08.2007 р. в с. Новоселиця від Гафії Іванівни Сивоус, 1933 р. народж.
23. Зап. 20.07.2005 р. в с. Буково Старосамбірського р-ну від Фрузини Іванівни Стрепко, 1936 р. народж.
24. Зап. 11.09.2007 р. в с. Синечів від Єви Михайлівни Суслинець, р-ну 1936 р. народж.
25. Зап. 23.08.2007 р. в с. Сухий Міжгірського р-ну від Михайла Васильовича Талапканича, 1928 р. народж.
26. Зап. 15.09.2007 р. в с. Синечів від Анни Василівни Чепенюк, 1932 р. народж.
27. Зап. 18.08.2007 р. в с. Новоселиця від Михайла Івановича Чупи, 1925 р. народж.
28. Зап. 22.08.2007 р. в с. Присліп Міжгірського р-ну від Анни Іванівни Шкелебей, 1926 р. народж.
29. Зап. 28.11.2003 р. в с. Тухля Сколівського р-ну від Марії Петрівни Щур, 1921 р. народж.
1. Аничков Е. Язычество и древняя Русь. – Санкт-Петербург, 1914.
2. Богатырев П. Вопросы теории народного искусства. – Москва, 1971.
3. Вардиман Е. Женщина в древнем мире. – Москва, 1990.
4. Гнатюк В. Нарис української міфології. – Львів, 2000.
5. Головка Ю. Господарська культура та побут українців верхів'я р. Ріка. Кінець XIX – перша пол. XX ст. – Ужгород, 2004.
6. Демський М. Деякі бойківські прислів'я та приказки про людину // Бойківщина. Науковий збірник. – Дрогобич, 2002. – С. 196 – 212.
7. Донченко П. Повір'я, перекази та звичаї бойків с. Широкого Лугу на Мармарощині // Наша культура: науково-літературний місячник. – Варшава, 1936. – Ч. 4. – С. 301 – 308.
8. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1900. – Т. 3. – С. 33 – 60.
9. Кирчів Р. Етнографічне дослідження Бойківщини. – К., 1978.
10. Кміт Ю. Словник бойківського говору // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1934. – № 3. – С. 1 – 16.
11. Лашенко С. Заклятие смехом: Опыт истолкования языческих ритуальных традиций восточных славян. – Москва, 2006.
12. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992.
13. Онишкевич М. Словник бойківських говірок. – Ч. 1: А–Н. – К., 1984.

14. Орлов М. История сношений человека с дьяволом. – Москва, 1992.
15. Пономарьов А. Царина народної уяви та її класичні розробки // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991. – С. 5 – 24.
16. Потушняк Ф. Гад в народному віруванні // Літературна неділя. – Унгвар, 1941. – Ч. 11. – С. 88 – 90; Ч. 12. – С. 101 – 103.
17. Потушняк Ф. Душа в народному повір'ю села Осій // Науковий збірник т-ва “Просвіта” в Ужгороді. – Ужгород, 1938. – Річ. 13 – 14. – С. 33 – 44.
18. Срезневский И. Русь Угорская. Отрывок из опыта географии русского языка. – [Б. м. в.]. – 1852.
19. Сюсько М. Из народної демонології: лексика на позначення дводушників // Тези доповідей 49-ої підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу філологічного ф-ту Ужгородського університету. – Ужгород, 1995. – С. 90 – 92.
20. Токарев С. Религиозные верования восточнославянских народов XIX – начала XX в. – Москва, 1957.
21. Толстая М. Из материалов карпатских экспедиций // Восточнославянский этнолингвистический сборник. Исследования и материалы. – Москва, 2001. – С. 477 – 495.
22. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: Етнолінгвістичний словник. – Львів, 2002.
23. Чеховський І. Демонологічні вірування і народний календар українців Карпатського регіону. – Чернівці, 2001.
24. Шараневич І. Словянські начатки у склонов Карпат // Walny zjazd członków towarzystwa pedagogicznego w Kołomyi. – Lwów, 1871. – S. 113 – 127.
25. Dobrjański K. Znachorstwo w Samborskiem // Odbitka z kwartalnika etnograficznego “Lud”. – Т. 33. – Lwów, 1934.
26. Falkowski J., Pasznyi B. Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem. Zarys etnograficzny. – Lwów, 1935.
27. Fischer A. Rusini. Zarys etnografji Rusi. – Lwów – Warszawa – Kraków, 1928.
28. Leonard Pełka J. Polska demonologia ludowa. – Warszawa, 1987.
29. Strzetelska Grynbergowa. Staromiejskie ziemia i ludność. – Lwów, 1899.

А н н о т а ц и я

На основе широкого круга литературы XIX – начала XXI в. и современного этнографического полевого материала с территории Бойковщины автор анализирует традиционные народные представления о так называемых “знающих”, “непростых – людях, наделенных необычными способностями и возможностями.

Світлана Боян

БОЙКІВСЬКА ПИСАНКА У НАРОДНИХ ВІРУВАННЯХ ТА ОБРЯДАХ

Унікальним культовим мистецтвом, пов'язаним одночасно з вірою, міфологією і обрядами у бойків є писанка. Писанка – це розписане мініатюрним орнаментом куряче яйце, яке вважалося у давнину символом життя, весни, сонця, навіть зародком усього Всесвіту [39, с.385].

Так, дослідник С. Килимник зазначає, що ще в дохристиянські часи яйце було емблемою Сонця-Весни, часткою сили Сонця. Навіть самий жовток яйця за своїм кольором і формою нагадує сонце [12 , с. 175]. Звідси можна стверджувати, що пташине яйце в язичницькі часи порівнювалося із сонцем. Адже весною сонце набирає сили і починає нагрівати землю, тобто в цей час народжується, воскресає природа. Аналогічно, всі птахи